

UR ELLEN RAPHAELS ANTECKNINGAR OM VÅR SLÄKTS KRÖNIKA.

Släkten Raphael,

uppläst av henne själv vid en liten familjemiddag.

Det är i dag den 14 mars 1946 två hundra år sedan min farfars far föddes.

Egendomligt nog är det den enda uppgift som jag ej kunnat återfinna eller kontrollera genom egna forskning. Men jag antar den härrör från någon mantal-suppgift här i Stockholm, och jag trodde mig ha genomgått allt sådant material, men något har tydligen undgått mig. Pappa däremot har i sina almanackor år från år överfört denna uppgift. Pappa var ej säker på vad som var förnamn och vad som var tillnamn inom de första generationerna i släktens historia, och har därför i almanackorna antecknat: "Jacob Raphael d.ä." och "Jacob Raphael d.y." Någon levande släkttradition om Pappas farfar finnes inte.

När Pappa här i Stockholm på 1880-talet började intressera sig för de första judiska invandrarna till Sverige under Gustav III:s dagar, höll han även ett föredrag därom i Israelitiska Litteratursällskapet, en förening där han var den drivande kraften. - Detta sällskap utgav för övrigt Aaron Isaacs Självbiografi för första gången.

När han i detta sammanhang ville veta något om sin egen familj och sin farfar, vände han sig till sin mor Marianne, men hon visste ingenting. "Det var väl ingenting att bry sig om," när man ändå inte härstammade från någon Bonde eller Sture."

Det var kanske inte heller så underligt att hon ingenting visste. Hennes första man, Jacob Raphael, var mycket äldre än hon och hade förlorat båda sina föräldrar, långt innan han gifte sig. Medan han och hans hustru bodde i Göteborg, fanns hans fyra systrar i Stockholm. De hade det besvärligt och han måste tidtals hjälpa dem. Farmor (Marianne) hade det nog rätt svårt att reda sig dessa avbränningar förutan.

Här måste jag inflika en uppgift, som än i dag kan möta mig, ja, t.o.m. första gången jag råkar en person, nämligen att "Doktor Raphael var av det blåaste judiska blod som finns." Några krönkikor såg bevis t.o.m. på kunglig börd i Frida Aarons ståtliga utseende.

I Pappas egna anteckningar finns intet om detta. Men historikern Agaton Hammarskjöld lät år efter år sina elever under 1880-90-talen höra denna uppgift och på så sätt fick den spridning.

Vad är grunden? Jo, Pappa tillhörde översteprästen Arons stam, alltså vår religionsstiftare Moses broder. Så långt räck er ju till. Inom många församlingar voro förr många religiösa ceremonier förknippade med hans ättlingar. Sålunda blevo de först uppropade till Thoräläsning på sabbaten. De skulle stå redo, och vid den tid då Messias kommer, genast återinträda i tempeltjänst, och fick därför ej tjänstgöra vid begravingar. Skulle de närvara vid en sådan, måste de gå på en särskild bred väg för att ej bli förorenade. (Enligt Chevra Kaddischa 150 år. Stockholm 1946.)

i)

Uppgiften att alla skulle resa sig synagogan när Pappa kom in, (som också berättades blandutomstående) har jag fått belägg för, men det har kanske också sin urgamla grund.

Ett särskilt tecken, de välsignande händerna, brukade sättas på Aronättlingarnas gravstenar, men min farfars far hade ingen sten på sin grav. På farfars sten står heller inte angivet att han är Kohenit, d.v.s. ättling av översteprästen Aron. (Tecknet med de välsignande händerna saknas. Dock torde Jacob Raphaels änka saknat intresse för dessa gamla bruk.)

När Pappa forskade på 1880-talet, fann han att bland de första invandrarna fanns det tre stycken familjer med namnet Raphael, därav två Raphael Jacob och den tredje Raphael Benjamin. Denne tredje tog han för givet vara en farbror, då ett visst samband mellan döttrarna i de båda familjerna fanns. Denne Raphael Benjamin omkom genom rånmord 1841.

Men genom material, som senare framkommit, dels genom arbetet: "Gamla judiska gravplatser i Stockholm", dels genom det källmaterial, som genomgicks vid arbetet "Judarnas historia i Sverige" av Hugo Valentin, samt genom de nya reviderade upplagan av Aros Esaaacs Minnen, har helt nya uppgifter kunnat framlockas.

Den ena Raphael Jacob kallas i församlingens papper för Raphael, son till Jacob Kohen (den hebreiska förkortningen av Kauhen tzadok, =översteprästen Arons ättling.)

Raphael Benjamin kallas inom församlingen Raphael Kr efter sin födelsestad Karlsruhe. Han var son till en Benjamin. Dessutom var han ej Kohen, vilket även framgår av att han var med i Chevra Kaddischa, en Kohen fick ju ej ha med begravingar att göra.

Att ändå dessa två familjer hade ett visst samband med varandra, berodde nog på att deras hustrur var systrar.

Den andre Raphael Jacob kallades efter sin födelsestad Raphael Warschau. Han var grosshandlare och lämnade Sverige med sin familj omkring 1809.

Låt oss nu återgå till Raphael, son av Jacob Kohen. Han var född 1746 i Scheran vid Pilsen i Böhmen. Han kom till Sverige 1792 och står 1796 antecknad som främmande jude. Den 18/11 1801 fick han Kommersekollegiums tillstånd att tillverka blanksmörja.

Något senare är han skriven i Joseph Marcus tjänst. Om nämligen en jude ej fått skyddsbrev, måste han ställa sig under en annan judes försvar, en som innehade dylikt. Joseph Marcus var hans hustrus morbror.

I våra dagar skulle man nog kunnat kalla hans fabrikation för en teknisk fabrik med nutida reklam skulle den kanske blivit en Vikings skocreme. Men han tillverkade inte endast blanksmörja, utan även tvål och stålkulor för vässande av rakknivar. Följande annons fanns införd i bihanget till Dagligt Allehanda den 28 januari 1805:

"Hos undertecknad, privilegierad Blanksmörjetillverkare, boende i huset 170 vid Köpmangatan, så väl i Tobaksbodarna mitt emot Kungl. Postcontoret och Riddarhustorget, finnes till salu 2 ne sorter Blanksmörja i Burkar av min redan för 10 år sedan i Skåne vid det stora Lägret godkända och på engelska sättet arbetade tillverkning, vilken medför dessa egenskaper: den ena sorten N:o 1, att sedan den blivit utspädd ungefär som choklad med starkare Dricka, och Pänsel, gjord av linnelapp, nyttjas medels påstrykning och efteråt hård gnidning och inarbetande, gör, då en mjukare Borste nyttjas, en fullkomligaste glans.

Den andra N:o 2 uppblandas i proportion och efter samma mått med ordinärt Brännvin, samt nyttjas efter nyssnämnda metod. N:o 1 gör sin nytta både i torrt och fuktigt väder, om man ej äger N:o 2, som likväl håller sig längre i fuktväder: vardera sorten äger sina särskilda goda egenskaper, när de efter föreskrifter nyttjas. N:o 1 behöver ej brukas mer än högst 2 ne g ånger uti veckan i torrväder och varannan dag uti regnväder.

Jag dristar smickra mig med Respektive allmänhetens godkännande av denna min icke utan nöda och erfarenhet vundna insikt uti förenämnda tillverkning och förhoppas en efter förtjänsten värdig avsättning.

Raphael Jacob."

Den 11. juli 1805 finnes en annan kortare "Annonce av privilegierade Juden Raphael Jacobs Blanksmörje-Kakor å 12 sk. styck är till salu i Tobaksboden mitt emot Kongl. Posthuset, där större partier rabatt bekommes, samt god Blanksmörja på Buttljer till vanligt prist."

Det förekommer även något olika stiliserade annonser -

öjligen är det fråga om vad vi i våra dagar kallar "illojal konkurrens." Man anhåller hövligen att tillverkare av andra kompositioner icke så mycket måtte bemöda sig att avskriva annoncerna om denna, innan de ännu synbart gjort sig minsta möda att själva tillverka dem någon enda av dessa fördelaktiga egenskaper."

I andra annonser uppräknas alla bodar, där varorna finnas tillhanda: "Hattstetterare, de flesta Nipperhandlare och Glasbodar, Hr Kochs Bandbod vid Slussen och Fredsgatan, Kram-

handlare Grubb och Öfverström, Kryddkrämare Boning, Sandbergs bod vid Regeringsgatan, tapetboden vid Riddarhustorget." Genom dessa annonser finna vi att han redan 1795 utbjudit sina varor vid det "stora lägret i Skåne" och i en annan talas det om att det är den enda svenska fabrikation som exporteras.

Jag har försökt undersöka hur stor hans tillverkning var under dessa år, och man skulle kanske kunna få ett begrepp därom såvida man hade jämförande material. År 1810 sägs det i Mantalslängden att hans behållna inkomst var 300 Rd.

Hans levnadsstandard var kanske inte så låg den tiden. Han hade guldur, hustrun drack kaffe, han hade 2 ne pigor, 1 barnpiga. Då och då figurerar "Juden Raphael" i något mindre polismål ang. olaga handel, servering av kaffe i köket, tvist med piga, illa hanterad tjänsteflicka o.s.v., men då yrket ej nämnes kan det lika väl gälla någon av de andra två. För övrigt var polismål tydligen en daglig företeelse för dåtidens stockholmare.

År 1812 omtalas, att han ej är i stånd till sin familjs förvörjning och i den utförliga "Husförhörslängden för Storkyrkan 1819-20 ang. kvarteret Cepheus n:r 20, sägs det att han är mycket gammal. Han vårdas på Jydiska församlingens fattigkassas bekostnad, bodde hos Abraham Katz änka och vårdades av henne. Han dog i Stockholm 29/10 1823. Han ligger begravnen på Aronsbergs begravningsplats, utan minnessten. Hans kvarlåtenskap var så ringa, att den ej ens upptogs till bo-uppteckning.

År 1795 förekommer en av polisen bilagd träta mellan Raphael och pigan Fredrika Heyman, emedan han ville avskeda henne utan orlofssedel och utan att betala halvårslönen. Kort därefter är han emellertid gift med Fredrika Heyman.

Denna Fredrika kallas liksom systemen och brodern under deras första tid i Sverige för Heyman efter sin faders förnamn, senare kallas de Jacobsson. Fadern var Joachim Jacob. Även J. Josier, el. Chaim, född i Flatow i Polen, död 1788 i Schwan. Erhöll skydds brev därstädes 1761. G.m. Hindel, dotter till Marcus Lewin, f. 25/10 1746, död i Norrköping 1815. Gift 2:a ggn. med Cleman Salomon el. Calman Salomonsson, Norrköping. Fredrika var född i Schwan i Mecklenburg 11/3 1777 och ankom till Sverige 1792.

Inte något minne eller tradition kring Fredrikas person finnes ej inom vår familj. Hon hade nog en viss bildning och vana att uppträda. Till denna slutsats har jag kommit, därför att det i Vetenskapsakademiens arkiv finnes en hyllningsdikt till den berömda Johan Jacob Berzelius, som i början av 1800.

talet var mycket populär som brunnsläkare i Stockholm. På Jacobsdagen hyllas han med en dikt skriven av "fru Raphael" och framförd med M^{ller} Raphael som blomsterflickor. Dikten är naturligtvis ej annat än en vanlig versifierad hyllning, men i språkligt avseende felfri.

Hur jag vet att denna fru Raphael är min farfars mor? Jo, den den andra fru Raphael lämnade landet, just vid denna tid och hade endast smågossar, den tredje hade vid denna tidpunkt endast en flicka, nog stor att uppträda som "blomsterflickor."

När mannen omkring 1812 kommit på obestånd, begär hon rättighet att få idka klädeshandel, vilket ofta tilldelades änkor eller andra medellösa, välrekommenderade kvinnor. Men hon fick avslag. Mannen hade ju skyddsbrev som blanksmörjetillverkare. I Judiska församlingens protokoll nämnes hon då och då, oftast rekommenderad av Joseph Marcus, en av Församlingens föreståndare, vilken var hennes morbror. Fast mannen flyttat från hemmet, var hennes hushåll ej lifet med sex barn, brorson och pigor.

Hon dog i Stockholm 28/8 1835, tydligen kärleksfullt vårdad av sina barn. Hon ligger begravnen på Aronsbergs begravningsplats - dock ej vid mannens sida, vilket torde varit kotym inom judiska familjer. Gravskriften lyder på svenska:

"Här vilar änkefru Fredrika Raphael efter en levnad av 60 år, sörjd och saknad av barn och barnbarn."

Den hebreiska gravskriften lyder i översättning:

"Här blev begravnen den avhållna goda fru Freida, änka efter herr Raphael Katz - välsignat vare hans minne. Hon avled på tillredelsedagen till den heliga sabbaten den 3 elul och begravnen den 5 i nämnda månad, 5595. Må hennes själ upptagas i det eviga livets förbund."

Raphael Jacob och Fredrika Jacobsons äldsta barn var sonen Heiman, även Herman Rapael, f. i Stockholm 8/1 1797. Han omtalas i husförhörslängderna 1819-1820 såsom gesäll hos glassliparen Anders Spolander. I mantalslängd av år 1820 omtalas han som lärling hos sin mästare, och bor även hos honom i kv. Latona.

Vad blev det av denne unge man? Han är spårlöst försvunnen. Vid moderns anhängan om handelsrättigheter omtalas alla hennes sex barn, men vid hennes död 1835, omnämnes han ej. Inom församlingen är han ej mera nämnd, ej heller i någon av stadens dopböcker, mantalslängder eller passjournaler, ej heller har man funnit hans stoft på någon av de andra judiska församliggarnas begravningsplatser. Vad som även är märkligt, det är att han ej tycks ha bevarats i någons minne. Pappa talade en gång om att man i hans barndom sade: "Fast din farfar var glasmästare, är Du inte genomskinlig själv." Han trodde detta talesätt kunde bero på att farfadern kom från Böhmen och kanske därför haft med böh-

miskt g las att göra. Jag tänker att kanske hans farbroders yrke, glassliparens, spelat någon roll. Den nybildade Israelitiska Ynglingaföreningen hade bekostat hans yrkesutbildning.

Deras andra barn var dottern

Bernhardina Raphael f. i Stockholm 12/3 1800. Hon blev gift i Stockholm 27/12 1821 med sin morbror Esaias Jacobson, som något år förut blivit änklings. Vid tiden för sitt andra äktenskap var han fabriksidkare och handlande i Norrköping. Han uppsade där sina rättigheter, samt flyttade till Stockholm. Åldersskillnaden i detta äktenskap var stor, hela 25 år. År 1838 begär Bernhardina Jacobson av församlingens föreståndare hjälp att ^{fa)} skilsmässa till säng och säte och att mannen skall förklaras skyddlig bidra till barnens uppfostran, en begäran som föreståndarna biföllo, samtidigt som de förklara att mannen kan betala sin sons skolgång.

I mantalslängden 1845 är dock hela familjen skrivna på Köpmantorget kv. Pegasus vid Österlånggatan. Hon dog 24/4 1853, och är begravnen på Aronsberg med gravsten. I detta äktenskap föddes fyra barn:

- 1) Henriette Jacobsson. f. i Norrköping 19/10 1822, död i Stockholm 26/11 1845. Begravd med gravskrift på Aronsbergs begravningsplats.
- 2) Raphael Jacobsson f. i Norrköping 13/3 1824. Död sammanstädes 2/5 1826. (Här ses tyligt den gamla seden att först sedan en nära anhörig - här morfadern - är död, ge ett nyfött barn dess namn.)
- 3) Taube eller Tåb Jacobsson f. i Norrköping 29/5 1826, var skriven hos modern 1853. Enligt en anteckning jag sett var hon svagsint, liksom en av Esaias söner i hans första äktenskap. Dessa båda stodo under förmyndare.
- 4) Jacob Jacobson f. i Stockholm 17/8 1831. Vid moderns bortgång, skriver han sig som konstförvant. Jag har förgäves sökt finna vad det blev av honom.

Raphael Jacobs och Fredrika Jacobssons tredje dotter

Rachel Raphael f. i Stockholm 2/1 1802. Hon gifte sig i Stockholm med sin kusin Elias Marcus, son till Joseph Marcus. Han var född i Norrköping 12/12 1798, skriven som luktvattnsfabrikör och Eau de Colognatillverkare. Han dog i Stockholm 6/11 1871 såsom understödstagare, bosatt i Binnikebrinken nr. 2. Redan 1843 måste hon vända sig till Församlingen med bön om hjälp till hyran. Hennes bror i Göteborg (Jacob Raphael d.y.) hade lovat ingripa, men måste hjälpa den äldre system. Hennes barnskara var ej liten, hon hade ej mindre än 10 barn, men av dem blev endast ett fåtal vuxna, andra ha försvunnit ur kyrkböcker och mantalslängder.

- 1) Raphael Marcus även Rudolf Marcus, f. i Stockholm 23/6 1826, död 2/4 1846.
- 2) Hilda Marcus f. 8/10 1828, död 23/5 1863. Hon gifte sig med ? Jones och hade flera barn. En dotter Jeanette Jones var klasskamrat till Mamma (Cecilia Saloman) och många år medlem av Kvinnoklubben. En son var en duktig källarmästare, en tid bosatt i Katrineholm.

- 3) Mortier Marcus f. i Stockholm 7/12 1839, död 20/1 1890, handlande. Med denna Mortier Marcus kom Pappa, Axel Raphael, i kontakt i början av 1880-talet och tror jag mig kunna konstaterat, att min farfars, (Jacob Raphaels/ porträtt, den lilla guaschen signerad 1834 av Plötz, kommit i Pappas ägo genom denne "kusin."
Mortier Marcus hade en son Gustav Hjalmar f. 6/8 1858, som Axel Elliot och dennes hustru kände till och om vilken berättades att han ändrade sitt namn från Marcus till Mellin.
- 4) Herman Marcus f. 24/2 1833, död 10/8 1835
- 5) Jacob Marcus, f. 23/3 1835, död 18/8 1835.
- 6) Ulrika Fredrika Marcus, även Fredrika Ulrika, f. 15/11 1826, år 1836 bosatt hos fadern.
- 7) Sophia Marcus f. 3/10 1838, omtalas i en bouppteckning 1880, såsom omyndig.

Raphael Jacobs och Fredrika Heymnas fjärde barn var dottern Taube Raphael även kallad Taube Sophia Raphael. Hennes födelseår uppgifves mycket skiftande: enligt en mantalslängd 21/3 1806, men uppgifves till 1810 år 1840, då hon enligt anteckningar står under konditor A.C. Behrans förmyndarskap.

Hon är 1830 skriven som Actrice-elev vid Kongl. Teatern, vilket är attesterat av R. Thörner och Willman, då bor hon hos modern i Jacobs församling. År 1849 bor hon med sin fosterson och en piga för sig själv.

År 1844 begär hon Församlingens Föreståndare att få frejdebetyg och rekommendation för att få idka Caffé och The-försäljning, men fick avlsag. Hon hade nämligen ej bevisat sig ha kunskaper i religion.

År 1830 den 4/7 föddes hennes "fosterson" Carl Oskar, av okänd moder, 24 år gammal. Han döptes i Jacobs församling den 5 juli.

Detta var den sedermera så uppburne operasången Oscar Arnoldsson. Något försök från hennes sida att dölja att barnet var hennes eget, tror jag att hon aldrig gjorde, ett förhållande som man måste säga visar en ovanlig styrka och målmedvetenhet under detta tidsskede. Fadern var kamrer Lars August Arnoldson, vilken sedan 1820 var gift med Taubes kusin Sophia Vilhelmina Raphael, dotter till Raphael Benjamin och ? Heyman. Detta äkta par hade 4 eller 5 barn. Angående detta släktförhållande levde på 1860-talet en stark personlig känsla kvar hos fru Sophia Arnoldson, mor till fru - Kjellberg i Göteborg. Min faster Ellen Raphael, (sedermera gift med Adolf Magnus) kom då i personlig kontakt med henne. Fru Arnoldson visade sig mycket slätkär och uppmanade henne att kalla henne för "Tante", men fann sig föranlåten att utösa sig i beklagande över Taube Raphael inför denna helt unga flicka. Hon lär ha sagt bl.a.: Du och jag höra till de mörka och välartade, men Taube till de ljusa."

Något fotografi av Oscar Arnolsons mor vet jag mig aldrig ha sett. Axel Raphael träffade i juli 1870 Anders Fryxell i Värmland, varvid han nämnde att han känt en Mile Raphael gift Arnoldson, som var mycket vacker. Hans eget utseende har ju rätt många drag som likna Pappa, i synnerhet den breda pannan.

Taube Raphael finnes nämnd i Teaterhistoriska uppslagsböcker med angivande av hennes roller och uppträdande. Hon omtalas i C.F. Lundquists Minnen, där han talar om Arnoldson. Han anger att hon då bodde i Qv. Sjömannen, huset 1 & 9 vid Nybohamnen, men vid sin död 11 jan. 1865 bodde å Kammakaregatan 37. Hon säges då varit 58 år gammal. Hon begravdes på Mos.Förs. begravningsplats vid Linvävaretorpet. Aktören Arnoldsson uppgav boet (liten summa).

Om sonen Oscar Arnoldsson, d. 1885 liksom om hans världsbekanta dotter Sigrid Arnoldson Fischer, som 1943 återvände till Sverige och dog här som landsflyktig, finnes uppgifter i vilken uppslagsbok som helst. Även om hans son, den röstbegåvande halsläkaren Nils Arnoldson och hans döttrar, som ägnat sig åt dans och sång kan läsas i olika uppslagsböcker.

Raphael Jacobs och Fredrika Haydens yngsta dotter Göthilda Carolina Raphael, även Gelle, född 9/6 1808. I Mantalslängde och kyrkböcker, även vid hennes lysning och vigsel uppges hon vara född 9/6 1813. Möjligen finnes någon orsak varför hon vill gälla för att vara 5 år yngre än hon i verkligheten var.

Hon bodde hos modern i Jacobs förs. och blev där döpt 26/5 1835 "med ganska god och redig kunskap i vår Christna Salighetslära efter erhållen undervisning." Den 25/5 1836 gifte hon sig med kvartermästaren vid Lifregementets Dragoner Herr Carl Fredrik Sandberg. Han var född i Helsingborg 18/10 1810. Efter 1844 kallas han Kongl. Kammarmusikus, och vid sin död ^{10/10 1879} benämnes han f.d. kammarmusikus, (enl. teaterlexikon var han basunist.)

Denna familjs vanor verka onekligen en smula bohemeartade. Nästan varje år bytte man bostad och mycket ofta församling, de bodde i Hedvig Eleonora, i Jacob, i Clara, i Adolf Fredrik, ideligen flyttande fram och tillbaka. År 1860 omtalas mannen och hustrun såsom "frånflyttade och frånskiljda." Mannen bor för sig själv. Genom de faddrar som valdes vid deras 8 barns dopelseakter kan man avläsa att umgänget med Carolina Göthildas syskon och syskonbarn var rätt intimt. Här fungerar under årens lopp, såväl systerdottern Henriett Jacobsson, systern Sophia (Taube Raphael) sys-

1839)

ter Bernhardina och svågern Esaias Jacobsson, står upptagen som fadder för sonen Carl Leonard även Demoiselle Jenny Lind bland andra musikutövare.

Något närmare umgänge mellan Göthilda Carolina och hennes yngre bror Jacob, min farfar, känner jag dock ej till. Han dog i Stockholm den 5 juli 1879, 75 år gammal, då boende i Jacobs församling.

- 1) Maria Carolina Sandberg är hennes äldsta dotter, f. 24.1. 1837, hon omtalas boende hos modern 1861.
- 2) Adolph Fredrik Sandberg f. 26/9 1838, känner jag heller intet om.
- 3) Carl Leonard Sandberg, f. 26/9 1839, står 1860 skriven hos fadern, såsom elev vid Kongl. Akademien för de fria konsterna, men finnes ej bland förteckningen över academieleverna vid denna tid. Jag har ej vidare efterforskat honom.
- 4) Jenny Amanda Sandberg f. 17/2 1842. År 1879 var hon skriven som symamsell, boende hos modern. År 1878 uppges hon bo hos svågern och systemen Ahlberg.
- 5) Johan August Sandberg f. 17/2 1842, död i Göteborg 2/9 1901, teaterdirektör, hade variete på Lorensberg. Hans två döttrar, voro bekanta sångerskor. En son skulle ha varit vid teatern (?). När Olga Raphael-Linden 1917 var kamrat med Lotten Seelig, hade denna tyckt att hon påminde så om dessa syskon, alltså kusinbarn till Pappa, - utan att hon visste om släktskapen.
- 6) Thérèse Henriette Elisabet Sandberg f. 24/3 1844, seshondansös vid Kongl. Theatern. Gift med bagaren August Ahlberg. Två döttrar och en son skrivna hos fadern 1874. (Här finns någon dotter som var gift med bankir Aschberg.)
- 7) Gustaf Adolf Sandberg, f. 11/6 1845.
- 8) Aurore Fredrika Sandberg, f. 30/8 1846. Hon bodde samman med systemen Therese Elisabeth Sandberg år 1869.

Raphael Jacobs och Fredrika Heymans yngsta barn var Jacob Raphael, min farfar. Han föddes i Stockholm 9/6 1810 och dog i Göteborg 8/6 1856.

Åren 1920-1923 får han understöd av Församlingen, som utbetalar lön till lärare i hebreiska för honom. Kanske hoppades man få en i Sverige född yngling, som kunde intressera sig för en religiös tjänst i församlingen, men som så ofta senare, blev det annat som kom att intressera ynglingen. Detta har jag endast reda på genom några protokoll i församlingens papper. Hans änka hade säkert ej reda på det. Ty när Pappa som ung i Upsala tog upp hebreiska med tanke på att ägna sig åt lärarkallet, nämner hon i sina brev intet om att fadern även hade studerat hebreiska.

Jacob kom 1823 i handelslära hos Moritz Bähr i Stockholm. År 1829-1832 var han på Gotland och på andra kontor i Stockholm. Omkring 1834 var han under 8 år handelsbetjänt hos handlanden John Benecke i Göteborg, och

20/6 1842 fick han handelsrättigheter som minuthandlare. I kompani med Mortier Magnusson bildade han firman Magnusson och Raphael. Denna låg vid en av Göteborgs vanliga stråkvägar, hörnet av Östra och Södra Hamngatan. Mamma- Cecilia Raphael - berättade att det vanliga målet för promenaden i hennes barndom var fram till Magnusson & Raphaels hörn och åter. (Hörnet av Södra och Östra Hamngatorna.) Denna firmas sigill finnes bevarat. (?)

Under sina läroår, sannolikt på Gotland, hade Jacob ådragit sig svår värk - den tiden kallades det gikt, men den var nog snarare av reumatisk karaktär. Min faster Ellen Raphael, g. Magnus, mindes att han de sista åren låg bunden vid sängen. Pappa hade intet minne av sin far. Det enda minnet var begravningen. På den tiden deltog ej kvinnorna i begravningståget, och det måste ju ha gjort ett oupplånligt intryck på den ännu ej sex år fyllda gossen, där han ensam gick närmast kistan.

Ågra karaktärsdrag om honom har jag ej reda på eller något annat. Egendomligt nog finnes endast två brev bevarade med hans handstil - det rör sig om en enkel affärshandling, men stilen är påfallande lik Pappas. Trots att Pappa på grund av sina intensiva studier och anteckningar hade svår skrivkramp, liknar de bägge stilarna varandra.

Jacob Raphael gifte sig i Stockholm 8/10 1848 med Marianne Josephina Bähr, dotter av Mauritz Bähr och hans hustru Cilla, f. Gisiko. Han var då 38 år, hon endast 20.

Det lilla porträttet av Jacob Raphael är målat 1834, och signerat Plötz. Det visar en man med vackert utseende och ovanligt tjockt hår. Någon karaktäristisk likhet eller konstnärlighet röjer det inte, Men jag tycker mig se en likhet med min kusin Ivar Aarons dotter Elsa.

År 1850, strax efter Axel Raphaels födelse, har Geskel Saloman, några veckor efter sin första ankomst till Göteborg (då han hade en liten utställning på sitt rum i "Göta Källare") ritat av Jacob Raphael och hans fru, ett mycket vackert porträtt, med en helt annan karaktär än den något tvålfagra ynglingen på det förstnämnda. Originalet till denna teckning tillhör min kusin Frida Bergman f. Aaron, (numera Brita Carlsson f. Bergman) men jag har ett utmärkt fotografi därav, som Ellen Magnus lät utföra.

I Bonniers "En bokhandelsfamilj" omtalar Felix Bonnier, att han spelar kort med Rafael, namnet vitsar på Raffel. Egendomligt nog är att ett av de fåtaliga föremål som efter Farmors död sändes upp till Pappa från Göteborg, är en spelkortspress med parlbroderi - ett unikt föremål, jag har åtminstone ej på Nordiska Museet sett dess motstycke. (Tillhör

a Bror Linton.)

En guldklocka med vacker boett, som Pappa dagligen be-
agnade ända fram på 1900-talet hade tillhört hans fader.
Tillhör nu Marianne Hökerberg f. Raphael.) Det är väl, lik-
om något matsilver, märkt J.R. (tillhör Olga Raphael Hallen-
reutz) de enda syhliga minnena här i mitt hem.

Jacob Raphael och Marianne Josephina Bähr hade tre barn:

Ellen Fanny Raphael född i Göteborg 27/8 1849, död på Alme-
kärr, Lerum 27/7 1919. Gift 18/11 1873 med grosshandlare
Adolph Magnus, född i Göteborg 22/10 1836, död därstädes
14/10 1914. De hade fem barn:

Edvard Magnus f. 1874, död 1880.

Siri Magnus f. 28/9 1878. Död i Upsala 12/4 1944. Konst-
närinna, gift 1916 med Otto Lagercrantz, född 26/1 1863,
död 1937, professor. De hade en son:

Carl Lagercrantz f. i Göteborg 23/11 1917. Med. dr. i G.,
Gift 14/6 1943 med Ulrika Gjertsson f. 1919.

Karin Magnus f. 19/11 1876, död 7/6 1937. Gift 1:a ggn.
med Mårten A:son Linton f. 27/4 1867, död 1924. Gift 2:a
ggn. med John Warburg, London, f. 17/9 1867, död 1931.

Barn i 1:a giftet:

Bror Linton f. 19/5 1897, Gift 6/4 1925 med Ingeborg
Rehborg f. 22/6 1898.

Ellen Linton f. 24/1 1898, död 5/1 1915

Staffan Linton f. 1916. Gift med Okka Selem.

Anna-Lisa Magnus f. 7/7 1879. Död 28/6 1912.

Gertrud Magnus f. 29/5 1883. Gift med Carl E.O. Trägårdh,
f. 17/10 1877. Överste. Sthlm. Dotter:

Eva Marianne f. 1/12 1911. Gift med Otto Carl Francke, f. 19/10 1910
tandläkare, Stockholm.

Nel Ferdinand Raphael, född i Göteborg 4/10 1850, död i
Stockholm 30/11 1921. Fil.dr. jur.kand. Skriftställare, na-
tionalekonom. Gift 15/11 1879 med Cecilia Saloman, född i
Göteborg 24/2 1858, död i Stockholm 27/12 1930. Döttrar:

Ellen Fanny f. 9/2 1881. Död 17/2 1947

Ida Marianne f. 6/7 1882. Gift 16/12 1913 med Måns Otar
Eggert Lars Hökerberg, f. 29/11 1882. Arkitekt, Stockholm.

Döttrar:

Gunnel f. 23/6 1915

Ann-Marie f. 3/10 1917. Sjukhuskurator.

Olga Emma Nathalia f. 21/6 1887. Konstnärinna. Gift 1:a
ggn. med Gustaf Martin (Muck) Linden, f. 10/11 1875, död
19/3 1936. Sceninstruktör. Gift 2:a ggn. med Gösta Hallen-
reutz f. 27/6 1881. Konstnär.

Olga Raphael f. 8/10 1853, död 3/7 1936. Gift med grosshandl.

Oluf Aaron, f. 13/10 1840, död 12/6 1922. De hade 3 barn:

Ivar f. 3/5 1873, grosshandlare, gift 25/9 1912 med Vera
Stendahl, f. 21/4 1881. 5 barn:

Lennart f. 4/5 1914, Kapten. Gift med Britt Stendahl
f. 19/5 1917.

Bertil f. 20/10 1915, civ.ing. Gift 24/5 1947 med
Margareta Berghammar f. 29/5 1920.

Gösta förste byråsekr. f. 8/3 1917, gift 22/4 1944
med Gun Nilsson f. 5/1 1919

Hans f. 23/7 1918, ingenjör

Elsa f. 20/8 1921, gift 19/9 1947 med aukt.rev.

Bjugg Liljevästtierna f. 10/10 1917.

5.

han min

g ej kunnat

Men jag

Stockholm,

men

sina

var ej sä-

inom

därför

farfar

farfar

intres-

ge under

i Israel-

den driv-

Isaacs

sin egen

ianne, men

sig om,"

Sture."

ingenting

äldre än

n han gif-

anns hans

nan måste

tt svårt

kan möta

aligen att

nnas." Någ-

Aarons

Men

lever

fick den